

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 19

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 19. — Рівне: РДГУ, 2002. — 172 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії дошкільної педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Оп

убліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів дитячих садків, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН
Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
(Міжнародний університет "Рівненський економіко-гуманітарний інститут" ім. С.Дем'янчука);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім. В.Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет "Острозька Академія");
кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**
(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 29.03.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За

достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 1.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

10. Ховрич Н. А. Профессиональная подготовка методиста по профориентации в процессе обучения в педвузах: Дис. ... канд. пед. наук. – К., 1989. – 163 с.
11. Шадиёв Н. Теория и практика подготовки студентов к работе по профориентации школьников: Дис.... докт. пед. наук. – Самарканд, 1984. – 447 с.

Одержано редакцією 27.02.2002.

УДК: 378. 011. 31

Л.М.КРАВЕЦЬ

ПЕДАГОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Оновлення суспільства – складний, суперечливий і тривалий процес, пов'язаний із пошуком нових шляхів, здійсненням перетворень у всіх сферах життєдіяльності людини, зокрема, в галузі освіти. Державі потрібні суспільно активні, творчі особистості. Саме це завдання постає перед закладами народної освіти, мета яких – створення сприятливого середовища для розвитку особистості дитини, розкриття її творчих можливостей. Незаперечним є те, що успіх у реалізації навіть найдосконаліших педагогічних систем та завдань, які має вирішувати сучасна школа, залежить від учителя. Це вимагає змін у діяльності педагога, його готовності до взаємодії з учнем. Розробляються нові та використовуються вже існуючі технології навчання, які адаптуються до конкретних умов і специфіки навчальних закладів. Зміст та організацію педагогічної праці можна правильно реалізувати при умові, коли вчитель володіє навичками педагогічного і самоаналізу. Про це неодноразово наголошував В.О.Сухомлинський: “Якщо вчитель не навчився аналізувати факти і усвідомлювати педагогічні явища, то справи, які повторюються з року в рік, будуть здаватися йому нудними, одноманітними, він втрачає інтерес до власної праці.”

У науковій психолого-педагогічній літературі існує низка підходів до розкриття понять педагогічного аналізу і самоаналізу, як дидактичних категорій (Ю.К. Бабанський, В.І. Бондар, Ю.А.Конаржевський та ін.).

Під педагогічним аналізом розуміють аналітичну діяльність вчителя й учня в навчальному процесі, що відбуваються на основі узгодження зовнішніх вимог, їх власних потреб, реальних обставин і ґрунтують спрямування самоорганізації учнів на засвоєння стандартів освіти.

Самоаналіз педагогічної діяльності – процес пізнання, спрямований на вичення вчителем стану та результатів своєї навчально-виховної роботи, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між елементами педагогічних явищ, визначення шляхів подальшого вдосконалення процесу навчання і виховання учнів.

Підготовка майбутніх вчителів до здійснення аналізу і самоаналізу педагогічної діяльності має на меті: по-перше, докорінне піднесення їх навчально-пізнавального рівня у засвоєнні теоретичних знань; по-друге практичну підготовку до застосування навичок аналізу і самоаналізу педагогічної діяльності у безпосередній роботі з дітьми.

В результаті багаторічних пошуків у нашій практиці склалася певна система роботи з цієї проблеми, яка передбачає:

- а) оволодіння студентами досягненнями педагогічної науки і впровадженням їх у практику;
- б) вивчення і узагальнення передового педагогічного досвіду;
- в) науково-методичну роботу студентів та їх участь у науково – педагогічних дослідженнях.

У нашому досвіді формування готовності студентів до аналізу і самоаналізу педагогічної діяльності здійснюється шляхом використання різноманітніших форм навчальної роботи. Один із ефективних шляхів цієї роботи ми вбачаємо у пропаганді володіння аналітичними вміннями, вивченні та узагальненні педагогічного досвіду, методичній роботі на заняттях із педагогічних дисциплін.

За визначенням І.Ф.Козлова, педагогічна діяльність є “...свідома цілеспрямована діяльність дорослих, старших поколінь (а не дітей) – батьків, учителів, школи і інших виховних закладів, спрямована на здійснення і яка здійснює керівництво процесом виховання дітей” [3].

Професійна діяльність педагога вимагає певної послідовності виконання дій. Загальними ланками (структурними компонентами) в будь-якій сфері людської діяльності, в тому числі і в педагогічній, являються:

- мета як соціальне замовлення;
- збір інформації про об'єкт, її всебічний аналіз;
- визначення конкретної педагогічної мети;
- пошук і розробка оптимальної програми діяльності об'єкта;
- видача цієї програми (плану роботи);
- організація виконання програми;
- контроль за ходом роботи, її регулювання і корекція;
- аналіз виконання завдань програми;
- розробка нових цілей і нової програми на основі досягнення результатів.

Спираючись на дану загальну структуру діяльності, науковці виділяють такі компоненти педагогічної діяльності, зокрема, за структурою:

1) знання педагогом потреб, тенденцій суспільного розвитку, основних вимог до людини (визначає характер і зміст педагогічної діяльності, її мету і завдання по формуванню особистості);

2) різноманітні наукові знання, вміння й навички, основи досвіду, нагромадженого людиною в галузі виробництва, культури, громадських відносин, які в узагальненому вигляді передаються підростаючим поколінням (формується усвідомлене ставлення до навколишнього життя - світогляд);

3) власне педагогічні знання, вміння здійснювати виховний процес, майстерність, інтуїція;

4) висока політична, моральна, естетична культура її носія.

Л.Ф. Спірін визначає такі компоненти педагогічної діяльності: пізнавальний (орієнтовно-дослідницький) компонент – активний пошук і оволодіння суб'єктом навчально-виховного процесу педагогічною інформацією з метою отримання знань; конструктивний (проектуючий і плануючий) компонент – частина діяльності педагога, коли створюються уявлення і моделі, які проектують результати практичної роботи на основі використання відповідної інформації; ціннісно – орієнтаційний компонент – вся педагогічна діяльність, а особливо її безпосередньо – виховна частина, що опосередковується системою ціннісних орієнтацій; комунікативний компонент – В.О.Сухомлинський неодноразово підкреслював, що за самою природою своєю педагогічна праця – це щоденне спілкування з дітьми; практично-перетворюючий компонент педагогічної діяльності з яскраво вираженим організаторським аспектом, який полягає у безпосередній взаємодії навчально-виховного процесу з його об'єктами, з іншими об'єктами навчально-виховного процесу даної педагогічної системи для досягнення реального результату, поставленої педагогічної мети.

О.Я.Касьяненко, спираючись на загальну структуру діяльності, роботи І.Зязюна, Н.Кузьміної, І.Раченко, виділяє такі компоненти професійно-педагогічної діяльності:

1) організаторський, який пов'язаний з визначенням мети, формулюванням її завдання, відбором, композицією, проектуванням навчального процесу, створенням планів спільної діяльності вчителя й учня;

2) виконавчий, який включає спільну діяльність вчителя й учня, спрямовану на досягнення поставленої мети з поточним контролем, взаємоузгодженням та координацією взаємодії вчителя і учня, встановлення поточного зворотнього зв'язку;

3) контрольно-коригуючий, який передбачає зіставлення досягнутих результатів із запланованими та їхнє коригування щодо поставлених цілей.

У цілісній діяльності педагога виділяють такі галузі:

конструктивна, пов'язана з проектуванням своєї діяльності і діяльності учнів, а також процесу їх розвитку і формування;

– організаторська, яка передбачає організацію своєї діяльності і діяльності учнів;

– комунікативна, спрямована на організацію спілкування вчителя і учнів і взаємин учнів у колективі;

– гностична, яка вимагає постійного аналізу своєї діяльності, її ходу розвитку і формування особистості вихованців.

У діяльності вчителя визначають такі рівні, кожний з яких характеризується різною мірою кваліфікації і професійної майстерності: репродуктивний – уміє переказати іншим те, що знає сам; адаптивний – уміє пристосувати своє повідомлення до особливостей учнів; локально-моделюючий – володіє стратегіями формування в учнів системи знань, умінь з різних розділів програми; системно-моделюючі знання – володіє стратегією формування знань, навичок, умінь з курсу в цілому; системно-моделююча творчість – володіє стратегією перетворення свого предмету в засіб формування творчої особистості.

Враховуючи зміст педагогічної діяльності, її структуру, вимоги до організації і керівництва, вчителям можна застосовувати такі типи, способи і види аналізу:

1. повний аналіз,
2. короткий аналіз,
3. комплексний аналіз,
4. етико-естетичний аналіз.

Способи аналізу:

лінійний (поетапний),
структурний,
структурно-часовий,
поелементний,
системний.

Види (аспекти аналізу):

дидактичний,
психологічний,
виховний,
методичний,
організаційний.

Аналіз даних досліджень дозволяє визначити зміст аналітичної діяльності. Його компонентами є:

а) готовність вчителя до здійснення навчальної діяльності:

- збір, переробка і дослідження інформації, необхідної для розв'язання професійних знань;
- систематизація знань;
- вміння організувати спілкування рівноправних суб'єктів навчально-виховного процесу;
- прогнозування кінцевих результатів.

б) хід навчальної діяльності:

- постановка, планування, розв'язання професійних завдань;
- конструювання засобів і методів педагогічного впливу;
- безпосередня взаємодія суб'єкта навчально-виховного процесу з його об'єктами;
- контроль, самоконтроль суб'єкта і об'єкта педагогічної діяльності.

в) результати педагогічної діяльності:

- оцінювання знань, умінь, навичок учнів;
- прояв інтересу об'єктів до виконуваної діяльності;
- кількісні і якісні зміни, які відбуваються в світогляді учня.

Професійне, грамотне оволодіння вчителем аналізом і самоаналізом педагогічної діяльності дозволить практично реалізувати слова В.О.Сухомлинського про те, що “все більш глибоке розуміння дитини – це і є її виховання”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубасенюк О.А., Іванченко А.В., Вітвицька С.С. Педагогічна технологія в підготовці вчителя – вихователя. – Житомир, 1993.
2. Конаржевський Ю.А. Педагогический анализ учебно-воспитательного процесса и управления школой. – М., 1993.
3. Скульський Р.П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості. – К., 1992.
4. Спирин Л.Ф. Формирование профессионально-педагогических умений учителя-воспитателя. – Ярославль, 1976.

Одержано редакцією 1.03.2002.

ЗМІСТ

Передмова	3
Богуш А.М. Підготовка студентів до здійснення наступності і спадкоємності дошкільної і початкової ланок у системі неперервної освіти	4
Поніманська Т.І. Дитинство як категорія гуманістичної педагогіки	7
Дичківська І.М. Розвиток інноваційної поведінки педагога.....	10
Артемова Л.В. Перспективи підготовки працівників дошкільного профілю в умовах ступеневої освіти	14
Чумичева Р.М. Детство – среда індивідуальної самореалізації	19
ЕрофееваТ.И. Проблема полипрограмности и вариативности в российском дошкольном образовании	26
Щербакова К.Й. Деякі аспекти проблеми готовності дітей до вивчення математики в школі	29
Кузьменко В.У. Створення індивідуально зорієнтованих програм виховання і навчання дітей дошкільного віку	34
Коломинский Я.Л., Панько Е.А., Валужина Е.В., Гутковская Е.Л., ЧесноковаЕ.П. Влияние профессиональной деятельности музыкального руководителя на развитие личности дошкольника	37
Карпенчук С.Г. Педагогічна майстерність як інтегрована система педагогічного досвіду А.С. Макаренка.....	41
Янцур Л.А. Розвиток дитячої творчості в зображувальній діяльності	50
Макагон К.В. Підготовка педагогів до пошукової діяльності в умовах післядипломної освіти	55
Горопах Н.М. Реалізація принципів розвивального навчання в екологічній освіті дошкільнят	58
Маліновська Н.В. Переказ як метод формування у дошкільників діалогової компетенції	64
Крайнева Л.В. Лінгводидактична підготовка вихователів до роботи в умовах білінгвізму	68
Гайдаржирська Л.П. Навчання дошкільників в умовах сучасного дитячого садка	73
Борова В.Є. До проблеми виховання орфоепічної правильності мовлення дітей старшого дошкільного віку	77
Беленька А.В. Організація та проведення практичних і семінарських занять за інтерактивними методиками	83
Машовець М.А. Самостійна робота студентів як засіб професійного самовдосконалення.....	89
Сергєєва В.Ф. На зорі дошкільної справи в Україні.....	92
Улюкаєва І.Г. Історія та актуальні проблеми підготовки педагогів для системи дошкільної освіти в Україні	96
Кобилянська Л.І. Індивідуальне і суспільне дошкільне виховання: альтернатива чи ефективна взаємодія?.....	102
Струннікова Д.І. Організація спільних форм природопізнавальної діяльності старших дошкільників і молодших школярів	105
Машкіна Л.А. Організація педагогічної практики в умовах ступеневої підготовки вихователя	109
Литвиненко С.А. Виховання у особистісному вимірі: сучасні підходи.....	114
Солоненко Н.С. Проблема економічної підготовки школярів у сучасних умовах	117
Якимчук Р.І. Виправлення недоліків мовлення шестирічних учнів.....	121
Петренко О.Б. Особливості статевої диференціації дитини дошкільного віку	125
Меналюк Г.Ф. Роль навчання математики в гуманізації дошкільної освіти	128
Терешко Л.В. До питання міжпредметної інтеграції у формуванні мовленнєвих умінь майбутніх педагогів	131
Зданевич Л.В. Організаційно-методичні основи адаптації першокурсників	135
Гринчук Т.В. Аксиологічний підхід до проблем сучасного дошкільного виховання.....	139

Бєлова С.А. Гуманістична сутність німецької реформаторської педагогіки початку ХХ сторіччя	143
Врочинська Л.І. Взаємодія суспільного і родинного виховання в умовах сьогодення	147
Янцур М.С. Визначення функцій фахівців з професійної орієнтації учнівської молоді	151
Кравець Л.М. Педагогічна рефлексія у професійній діяльності вчителя	155
Довганич В.М. Засоби духовно-морального виховання дітей у педагогічній спадщині С.Русової	158
Бричок С.Б. Представники церковно-релігійної педагогіки (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) про виховання духовності дитини	161
Димченко С.С. Формування стилю педагогічного спілкування в класі спеціального інструменту (теоретичні і методологічні аспекти)	164
Відомості про авторів	168

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти

Збірник наукових праць

НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 19

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Редактор Поніманська Т.І.
Технічний редактор Коломис О.Ф.
Комп'ютерна верстка Рахманова Л. О.

Здано до набору 10.03.2002 р. Підписано до друку 29.03.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 19,87. Обл. вид. арк. 20,17. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59

О

новлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти:
Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету. Випуск 19. — Рівне: РДГУ, 2002. — 172 с.

ISBN 966 — 7281 — 07 — 1.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії дошкільної педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів дитячих садків, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378**ББК 74.20**